

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94(470+571)“196”

УЧАСТЬ СТУДЕНТІВ У ПРОКЛАМАЦІЙНОМУ РУСІ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ (60-і рр. ХІХ ст.)

Юлія БУРГАЗ (Черкаси)

У статті автор аналізує участь студентства в прокламаційному періоді в Російській імперії у 60-х рр. ХІХ ст. Розкриває основні причини виникнення та розповсюдження прокламацій на території імперії. Акцентовується увага на змістові прокламацій, та наслідках, які вони мали для російського суспільства.

Ключові слова: прокламація, студенти, революційна боротьба, університети, таємні товариства.

В статье автор анализирует участие студенчества в прокламационном периоде в Российской империи у 60-е гг. ХІХ в. Раскрывает основные причины возникновения та распространения прокламаций на территории империи. Акцентирует внимание на содержании прокламаций, та последствиях, которые они имели для русского общества.

Ключевые слова: прокламация, студенты, революционная борьба, университет, тайные общества.

In the article the author analyzes the participation of students in proclamation period in the Russian Empire in the 60's. ХІХ century. It also reveals the main causes and distribution of leaflets one the territory of the empire. The attentions is paid to the implications they have for the Russian society/

Key words: proclamation, students, revolutionary struggle, universities, secret societies.

Починаючи з 60-х рр. ХІХ ст. на теренах Російській імперії починають поширюватися прокламації, що носили радикально-революційного змісту. Студенти, інтелігенція, різночинці публікували їх під чужим іменем. Всі автори були вихідцями середнього та заможного класу публікували їх під чужим іменем.

Головною метою автори прокламацій ставили донесення до населення революційних ідей та настроїв, за допомогою яких вони прагнули здійснити революцію та переворот, створити нову державу з новим управлінням.

Мета статті полягає в аналізі участі студентства в прокламаційному русі в Російській імперії у 60-і рр. ХІХ ст.

Проблема участі студентства в прокламаційному періоді 60-х рр. висвітлювалася насамперед дореволюційними авторами С. Татіщевим [15] (2010), П. Ткачовим [16] (1975), Г. Кукліним [8] (1903). Радянські історики більшої уваги надавали змістові прокламацій (Б. Козьмін (1922) [6], М. Лемке (1923) [9], М. Нечкіна (1978) [11], Троицкий (1978) [17]).

Сучасні російські дослідники В. Буднічій (1995 ;1996) [2; 3], В. Бачинський (1998) [1] звернули увагу на радикально сторону прокламаційного періоду.

Період 60-х рр. ХІХ ст. називають “прокламаційним періодом”. Таку назву йому дав російський публіцист, літературний критик, учасник революційно-демократичного руху 1850 – 1860-х рр. М. Шелгунов. Прокламації, які видавалися як звернення до населення, була своєрідною відповіддю на селянську реформу 1861 р. У цих зверненнях, авторами яких частіше за все були студенти, різночинці, учасники різноманітних підпільних гуртків, пояснювалися грабіжницьке значення селянських реформ, в них містився заклик до боротьби за права та свободи. Хоча більшість прокламацій носила відносно поміркований характер, з'являються звернення, які закликали до повалення влади екстремістськими методами, організації режиму революційної диктатури (найбільш відомою з таких прокламацій була “Молодая Россия”, написана в травні 1862 р. студентом П. Заїчневським) [5, с. 247].

У період загострення революційної ситуації утворилося два революційних центри: один в Лондоні при редакції “Колокола”; інший в Росії навколо журналу “Современник”. Центральною фігурою російського осередку були М. Чернишевський та М. Добролюбов. Напередодні відміни кріпосного права серед революціонерів російського центру створюється своєрідний план дій, головне місце в якому відводиться випуску прокламацій.

Поширення “Колокола” та поява прокламацій було важливим елементом діяльності революційно-демократичних кіл.

Влітку 1861 р. в Російській імперії почали з’являтися нелегально надруковані прокламації, які поширювалися виключно студентами, що з лютого 1861 р. були вільними, оскільки влада закрила університети столиці на вісім місяців.

Першою такою прокламацією стає “Великорусс”, який містив звернення до освічених класів і закликала “взять в свои руки ведення дел из рук неспособного правительства, чтобы спасти народ от истязаний”. “Великорусс” виступав за прийняття конституції, створення Виконавчих зборів, за вдосконалення реформ, та надання свободи Польщі [10, с. 30].

Листівки “Великорусса” були надруковані в типографії, що належала, за деякими свідченнями, таємній організації офіцерів і знаходилася в приміщенні Генерального штабу. “Великорусс” був задуманий як періодичне видання [12]. До осені 1861 р. вийшло три його випуски. З найбільш відомих йому прокламацій були: “Что нужно народу?” (1861 р.) Н. Огарьова та “Барским крестьянам от их доброжелателей поклон” М. Черншевського (написана ще до маніфесту 19 лютого 1861 р), а найбільш радикальною стала прокламація “Молодая Россия” (травень 1862 р.) П. Заічневського [13, с. 305].

Група революціонерів на чолі з М. Чернишевським задумала створити серію прокламацій, які були б адресовані різним групам суспільства – селянству, військову, купецтву та ін. У другій листівці “Великорусса”, випущеній у Петербурзі в 1861 р. була прокламація М. Шелгунова. Чернишевський написав для цієї серії прокламацію “Барским солдатам от их доброжелателей поклон” (“К барским крестьянам”), але надрукувати її не вдалося. М. Шелгунов написав прокламацію “Русским солдатам от их доброжелателей поклон”, однак і вона не була надрукованою. Вдалося видати іншу прокламацію М. Шелгунова, що носила назву “К солдатам”. Прокламації М. Шелгунова та М. Чернишевського подібні до змісту та мети прокламації “К молодому поколению”. Авторами її були поети “Современника” М. Михайлов і М. Шелгунов. Вона була надрукована в Лондонській типографії О. Герцена і поширилася Петербургом восени 1861 р. [12].

Як зауважує В. Федоров прокламація наповнена надзвичайно наївними політичними вимогами, апелюючи до кардинальних змін устрою держави: “...нам нужен не царь, не император, не помазанник Божий, не горностаевая мантия, прикрывающая наследственную не способность, мы хотим иметь главой простого смертного, человека земли, понимающего жизнь и народ, его избравший... Нам нужен не император... а выборный старшина получающий за свою службу жалование...”. Автор звертається до студентства, оскільки вважав їх: “... людьми более всего способными спасти Россию, вы настоящая ее сила вы вожаки народа...” [19; с. 119]. Автори вимагали, щоб уряд звітував перед народом про зібрані в нього кошти, відкритий суд та знищення імператорської поліції “явной и тайной, уничтожения телесного наказания” [19, с. 119].

У ній не залишилося без уваги і земельне питання. Так земля повинна належати не певній групі осіб, а країні, кожна община повинна мати свій наділ. Знищення перехідного стану звільнених селян, та повне знищення засобів кріпосного права. Зменшення видатків на “непотрібну” велику армію, на всі органи управління та царську родину [7, с. 196].

Окрім прокламацій “Великорусса” в Російській імперії виходить прокламація М. Чернишевського “К барским крестьянам от их доброжелателей поклон” видана в 1861 р, та написана під безпосереднім впливом маніфеста від 19 лютого 1861 р. Автор відкрито критикував владу, при цьому стверджував, що цар обманув людей з наданням їм волі. Він наводить приклад російському селянству як потрібно жити вільній людині: “... Так вот оно к чему по царскому манифесту да по указам дело поведено: не к воле, а к тому оно идет, чтобы в вечную кабалу вас помещики взяли, а еще в такую кабалу, которая гораздо и гораздо хуже нынешней. А не знал царь, что ли, какое дело он делал? Да сами вы посудите, мудро ли это розобрать? Значит, знал. Ну, и рассуждайте, чего надеются вам на него. Оболгал он вас, оболстил он вас. Не дождетесь вы от него воли, какой вам надобно. А почему не дождетесь от него, тоже рассудить можно. Сам то он кто такой, коли не тот же помещик? Удельные то крестьяне чьи же? Ведь они его крестьяне крепостные. Да и вас то в крепостные помещикам все цари же отдали, иных давно, так что деды помнят, прабабка нынешнего царя Екатерина отдала в крепостные из вольных. А есть еще такие неразумные,

что ее матушкою Екатериною величают. Хороша матушка, детей в кабалу отдала..." [20, с. 23].

У вересні 1861 р. у Петербурзі відбулися студентські безлади, а вже під кінець місяця – у Москві, на початку жовтня – у Казані.

Приводом до безладів послугувало введення міністром освіти, графом Є. Путятіном 31 травня 1861 р. нових студентських правил, які згодом отримали назву "путятинських". Основним завданням міністр вважав наведення суворого порядку та дисципліни, серед студентів так і серед викладачів. Заборонялися корпорації, студентські зібрання, наукові гуртки та об'єднання, були закриті студентські каси взаємодопомоги та студентські бібліотеки. Вхід до студентського корпусу здійснювався лише за студентськими білетами. За слухання лекцій необхідно було платити 50 руб. Свідectво про бідність відмінялося, а з ним відмінялися і всі пільги за сплату про навчання. Студент, який не склав один екзамен, виключався з університету. Було посилено поліцейський нагляд. Факультети ізолювалися один від одного і розділялися коридорами, які охоронялися.

Повернувшись з літніх канікул, студенти були вражені новими правилами. Студентство Петербурзького університету оголосило війну "путятинським правилам", розпочалася так звана "путятинська історія" [3, с. 16].

16 вересня 1861 р. міністр освіти Є. Путятін писав князю В. Долгорукову: "С некоторого времени студенты под влиянием некоторых профессоров стали смотреть на университеты не как на учебные заведения для высшего образования, но как на учреждения, в которых должны вырабатываться идеи о лучшем управлении государством, а на себя самых, как на деятелей, призванных играть роль в политическом существовании России, как на органы, через которые эти идеи должны раскрываться..." [14].

Відкриті виступи студентів не аби як налякали уряд та реакційні кола. Статс-секретар В. Бутков повідомляючи князя Долгорукова про студентські безлади в Петербурзі 30 вересня, писав: "...Толпа зрителей была огромная. Вся набережная была загружена народом, но народом вовсе не простым. Все литераторы были тут... Уверяют в городе, что будто бы батальон Финляндского полка шел неохотно на площадь, оттого что молодые офицеры неохотно вели его и даже говорили при солдатах не совсем осторожные вещи... Дух неповиновения, дух сочувствия к университетскому делу, дух единомыслия с студентами проник во все учебные заведения. Положение их становится опасным боле и боле..." [14]

Після цих подій сотні студентів було заарештовано та посаджено до Петропавлівської та Кронштадської фортець. Петербурзький університет було закрито. Із звільненням студентів у грудні починається помітне зростання кількості таємних гуртків.

У травні 1862 р. студентом П. Заїчневським було надруковано прокламацію "Молодая Россия", яка носила яacobинський характер. Її програма орієнтувалася на молодь. Заїчневський звертається до неї з палкими словами, стверджуючи, що саме з неї пивинні вийти народні вожді: ти повинна стояти начолі супротиву так, як на тебе покладає надію революційна партія. Будь же готова до своєї славної діяльності, пильнуй, щоб тебе не застали зненацька. Збирайтесь частіше, створюйте гуртки та таємні товариства. Розмірковують більше на політичні теми, а для більшого успіху долучайте до зібрань людей дійсно революційних на яких можна дійсно покластися.

Прокламація закликала до революції, терору, диктатури та знищення не лише членів царської династії, а й усіх противників революційної партії. У ній уперше в Російській імперії, вбивство відкрито визнавалося оптимальним засобом досягнення соціальних та політичних змін. Вихід із становища, в якому опинилася країна лише один – "революція, кривава та безжалісна, яка почне радикальні зміни" [4, с. 26 – 27].

Відразу після появи прокламації П. Заїчневського "Молодая Россия" з'являється інша – "К русскому народу", автор якої так і залишився невідомим. Б. Козьмін вважає, що автором прокламації був Ткачов, а співавтором Л. Ольшевський, хоча Л. Ольшевський під час арешту зазначав, що прокламація написана ним.

Л. Ольшевський, поляк за походженням, який навчався в Московському університеті, а під час студентських хвилювань, опинившись в Петербурзі, був посаджений до Кронштадської фортеці, де познайомився з Ткачовим. Висланий під наглядом поліції до Польщі, він у квітні 1862 р. самовільно повернувся до Петербургу, а вже в червні до рук поліції потрапляють докази проти нього – два варіанта рукописної прокламації "К русскому народу".

У прокламації, на відміну від “Молодой России” немає яскраво вираженого якобінства. Робиться акцент на те, що ініціатива, сигнал до повстання повинен іти від самого народу [16, с. 11 – 12].

У 1862 р. студент Петербурзького університету П. Боллод керував невеликою друкарнею на Виборзькій стороні. У цій, як її називали “карманній типографії” Боллод передрукував дві раніше видані прокламації (“К офіцерам” та “Подвиг капитана Александра”), а також надрукував прокламацію “Русское правительство под покровительством Шедо-Ферроти”, створену університетським другом Боллода, П. Мошкаловим, яка була відповіддю на прокламацію барона Фиркса, спрямовану проти Герцена [12].

Під час обшуку у Боллода була знайдена ще одна рукописна стаття, присвячена викриттю особистості барона Фиркса. Автором, як виявилось пізніше, був Д. Писарев. Стаття Писарева – яскравий памфлет, який розкривав суть самодержавства Росії і закликав до боротьби з царизмом. “Династия Романовых и петербургская бюрократия должны погибнуть, их не спасут ни министры, подобные Валуеву, ни литораторы, подобные Шедо-Феротти” [9, с.547].

Розповсюдження прокламацій не залишилося без уваги уряду, і вже влітку 1862 р. були заарештовані М. Чернишевський, революційний критик Д. Писарев, соратник М. Чернишевського М. Сернов-Соловйович та ін. Журнали “Современник” та “Русское слово” були закриті. Припинилися і заняття в недільних школах, в яких влада побачила антиурядову пропаганду.

На початку 60-х рр. діяла друкарня, яка належала таємному революційному товариству “Землі і Воля” та була організована в Петербурзі в кінці літа 1862 р. Очолював друкарню один з революціонерів 60-х рр. послідовник Чернишевського Н. Утін. 30 серпня 1862 р. в типографії “Земля и воля” була надрукована прокламація “К образованным классам”. У ній зазначалися гоніння з боку уряду, та звучали заклики пристати до революційної партії для боротьби проти уряду. У кінці 1862 р. типографія була переведена в Люцинський повіт (Вітебська губернія). Тут було набрано перший номер журналу “Землі і Воли” в якому проголошувалася основна ціль революційно-демократичного руху – непримиренна боротьба за повалення царського деспотизму, та твердження, що волю народ може завоювати лише ціною крові.

На початку 60-х рр. видані нелегальні листівки поширювалися в Казані, Пермі, Києві та інших містах Росії. Низку прокламацій випустила офіцерська революційна організація, що діяла з 1861 по 1863 р. у військах російської армії, розміщених в західних районах країни [12].

Влітку 1869 р. у Женеві було надруковано прокламацію С. Нечаєва “Катехизис революционера”. Спочатку заголовок був відсутнім та з’явився в поліцейських документах під час процесу над нечаєвцями в 1871 р. Керівник “Народний расправы”, С. Нечаєв, (син священика), був віруючою людиною і не випадково назвав кодекс своєї організації “катехизисом”, а всьому змісту надав тон катехизису, (запитання – відповіді) вважаючи, що подібний виклад матиме успішний агітаційно-пропагандистський ефект, ніж будь-яка інша форма викладу того ж самого змісту.

Однак, справжній зміст “Катехизиса революционера” неможливо було нічим замаскувати. В ньому говориться про те, що член організації “в глубине своей сущности, не на словах только, а на деле разорвал всякую связь с гражданским порядком и со всем миром, со всеми законами, приличиями, общепринятыми условиями и нравственностью этого мира. Он для него – враг беспощадный и если б он продолжал жить в нем, то для того только, чтобы его вернее разрушить” [4, с. 47].

“Катехизис революционера”, за словами В. Будницького, який міг би цілком називатися “Кодексом террориста”, мав вигляд розгорнутого програмного документу, який обумовив стратегічні і тактичні принципи фізичного та психологічного терору, який Начаєв намагався розгорнути по всій Російській імперії. За “Катехизисом”, “революционер – человек обреченный. У него нет ни своих интересов, ни дел, ни чувств, ни привязанностей, ни даже имени. Все в нем поглощено единственным исключительным интересом, единою мыслью, единою страстью – революцией” [4, с. 47 – 48]. Товаришем для революціонера може бути лише той, хто сповідує такі ж переконання. І навіть, якщо його одностудець потрапляє в біду, то революціонери повинні вирішити це питання в межах своїх революційних переконань.

Нечаєву вдалося здійснити лише один терористичний акт. Його жертвою став не урядовий чиновник чи реакційний публіцист, а студент, учасник нечаєвської “Народной расправы” І. Іванов, який мав сумніви щодо деяких дій Нечаєва. На думку Нечаєва, Іванов представляв небезпеку для “Народной расправы”, підриваючи авторитет його керівника – і був знищений відповідно до шістнадцятого параграфу “Кетехизиса...”: “...прежде всего должны быть уничтожены люди, особенно вредные для организации” [2, с. 210 – 211].

Держава досить погано представляла, в якому становищі перебуває російське молоде покоління, мало цікавилася його дійсним життям зазначає В. Бачинський. Це стало очевидним, коли надали гласності всі перепитіі процесу над Начаєвим. Саме це призвело до того, що його доктрини стали популярними для суспільства. Доступність текстів, що повідомляли суспільство про процеси над злочинцями, привела до того, що ті ставали героями дня, предметом співчуття і навіть зразком для наслідування. У державі зародився міф про них як про мучеників, героїв, тираноборців. В очах молодого покоління ці політичні злочинці постали виразником його інтересів, його захисником, готовим покласти своє життя “на алтарь борьбы за его светлое будущее” [1].

Період 60-х рр. XIX ст. був часом поширення прокламацій серед населення Російської імперії. Їхніми авторами були студенти, інтелігенція, різночинці. Однак головну роль в цей період відіграло студентство. Студенти не лише стали авторами прокламацій (П. Заїчневський, Л. Ольшевський, П. Мошкалов), й очолювали друкарні (П. Болод) та розповсюджували їх серед населення. Одні з цих прокламацій носили поміркований характер (зокрема, “Барським крестьянам от их доброжелателей поклон” М. Чернишевського, “К молодому поколению” М. Михайлова, М. Шелгунова, “К руському народу” Л. Ольшанського та ін.) інші навпаки закликали до терористичних дій (наприклад, “Молодая Россия” П. Заїчневського, “Катахизис революционера” М. Нечаєва). У кожній з цих прокламацій населення бачило свої ідеї. Хтось бачив реформи, які змінять країну на краще, а хтось навпаки революцію, яка приведе до зміни устрою.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бачинин В. Терор как форма политического демонизма. Взгляд из прошлого в настоящее // <http://www.archipelag.ru/geopolitics/piryadok/>
2. Будницкий В. О. “Теоритическое” убийство // за строкой учебника истории. Ростов-на-Дону, 1995,
3. Выдрин Р. Основные моменты студенческого движения в России / Р. Выдрин. – М.: Студенческий голос, 1908 – 86 с.
4. История терроризма в России в документах и биографиях, исследованиях. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 572 с.
5. История. Самигин П. С., Беликов К. С., Бережной С.Е. и др. 7-е изд. – Ростов-на-Дону: 2007. – 480с.
6. Козьмин Б. П. П. Н. Ткачев и революционное движение 1860-х годов. / Б. П. Козьмин. – М., 1922.
7. Корнилов А.А. Курс истории России XIX в. / А. А. Корнилов – М.: Высшая школа, 1903. – 448с.
8. Куклин Г.А. Итоги революционного движения в России за сорок лет 1862 – 1902 гг. / Г. А. Куклин – Женев.: 1903. – 718 с.
9. Лемке М.К. Политические процессы в России 1860-х гг. / М. Лемке. - Изд. 2-е. - М.; Пг.: Гос. изд-во, 1923, – 716с.
10. Маркин В. А. Неизвестный Кропоткин. / В. А. Маркин – М.: ОЛМА – ПРЕСС, 2002 – 446 с.
11. Нелегальные революционные типографы и издания 60 – 70-х гг. XIX в. // <http://studopedia.info/1-120650.html>
12. Нечкина. М. В. Революционная ситуация в России в середине XIX века. / М. В. Нечкина — М.: Наука, 1978.
13. Отечественная история IX-XIX вв.: учебник /коллектив авторов; под ред. А.А. Федулина. – М.: КНОРУС, 2011. – 608 с.
14. Петербургские пожары 1862 и Достоевский (запрещенные цензурой статьи журнала “Время”) статья и публикация Н.Г. Розенблюма. // <http://coollib.com/b/154926/read#t4>
15. Татищев С. С. Александр II. Его жизнь и царствования: иллюстрированная история / С. С. Татищев. – М.: Эксмо, 2010. – 432 с.
16. Ткачев П. Соченения в двух томах. Т. 1. / П. Ткачев – М.: Мысль, 1975, – 655 с.
17. Троицкий Н. А. Безумство храбрых. Русские революционеры и карательная политика царизма 1866–1882 гг. / Н. А. Троицкий. – М.: Мысль, 1978. – 323 с.
18. Федоров В.А. История России 1861 – гг. / В.А. Федоров. – М.: Высш. шк., 2000, – 384 с.

19. Хрестоматия по истории СССР. 1861 – 1917 гг. – М.: Просвещение, 1990. – 416 с.
20. Чернышевский. Н. Г. Барским крестьянам от их доброжелательный поклон. / Н. Г. Чернышевский – М. – Л., 1926.
21. Шевченко М. История крепостного права в России. / М. Шевченко. – Воронеж, 1981. – 348 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Бургаз Юлія Володимирівна – аспірант кафедри всесвітньої історії ЧНУ ім. Б. Хмельницького.
Наукові інтереси: історія країн Західної Європи та Російської імперії кінця XIX – початку XX ст.

УДК: 94(5)

ГЕРАТСЬКА КРИЗА БЕРЕЗНЯ 1979 РОКУ ТА ЕСКАЛАЦІЯ РАДЯНСЬКОЇ ПРИСУТНОСТІ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ РЕСПУБЛІЦІ АФГАНІСТАН

Олександр КОВАЛЬКОВ (Кіровоград)

У статті розглядаються обставини та наслідки антиурядового заколоту в м. Герат у березні 1979 року та визначені ним зміни в характері радянської військово-технічної присутності в Демократичній республіці Афганістан.

Ключові слова: Демократична республіка Афганістан, “гератська криза”, НДПА, афганська опозиція, радники, радянська присутність в Афганістані.

В статье рассматриваются обстоятельства и последствия антиправительственного мятежа в г. Герат в марте 1979 г. и обусловленные им изменения в характере советского военно-технического присутствия в Демократической республике Афганистан.

Ключевые слова: Демократическая республика Афганистан, “гератский кризис”, НДПА, афганская оппозиция, советское присутствие в Афганистане.

The article discusses the circumstances and consequences of anti-government revolt in Herat in March 1979 and is defined by changes in the nature of the Soviet military-technical presence in the Democratic Republic of Afghanistan.

Keywords: Democratic Republic of Afghanistan, the “Gerat crisis”, PDPA, the Afghan opposition, the counselors, the Soviet presence in Afghanistan.

Радянсько-афганська війна 1979 – 1989 рр. стала ключовою подією міжнародного життя другої половини XX століття. Вона справила колосальний вплив на внутрішній суспільно-політичний та соціально-економічний розвиток Радянського Союзу, поглибивши його системну кризу. Масштабність цієї події спричинила величезний інтерес дослідників. Історіографія афганської війни на сьогодні перевищує майже тисячу позицій [1]. Проте чимало аспектів радянсько-афганських відносин кінця 1970 – 80-х років потребують подальшого дослідження.

Безпосереднє залучення Обмеженого контингенту радянських військ до афганської кризи зазвичай відводить на другий план формат і наповненість радянської підтримки режиму НДПА в ДРА з боку кремлівського керівництва впродовж квітня 1978 – грудня 1979 років. Слід зауважити, що радянська присутність в Афганістані в цей проміжок часу готувала підмурівок відкритої військової агресії, а тому розгляд усіх її аспектів видається актуальним і перспективним напрямком наукових пошуків. Окремі аспекти проблеми вже піднімалися нами раніше [2].

Характер й обсяги радянської підтримки нової кабульської влади залежали від зміни військово-політичної ситуації в Демократичній республіці Афганістан. Справжнім водорозділом у цьому стали події в місті Герат у березні 1979 року.

Після подій квітня 1978 року, визначених у СРСР “Квітневою (Саурською) національно-демократичною революцією”, радянська підтримка режиму Народно-демократичної партії Афганістану зростала по всіх напрямках у геометричній прогресії. Інтерес до цієї раніше маловідомої пересічному радянському громадянину центральнаазіатської держави з боку кремлівського керівництва затьмарив такий до усіх соціалістичних країн та країн “соціалістичної орієнтації” разом узятий. Напевне, що про жодну “братню” державу так багато не йшлося на шпальтах провідного рупору ЦК КПРС газети “Правда”. Більшість повідомлень про події в ДРА були захопленими репортажами про успіхи й звершення народної влади [3]. Проте у березні 1979 року ситуація докорінним чином змінилася. Причому змінився не лише зміст дозованої для радянського обивателя інформації про ситуацію в Афганістані в центральних ЗМІ, але й сама наповненість радянської присутності в Афганістані.